

Zhytomyr Ivan Franko State University Journal.
Philological Sciences. Vol. 1 (94)

Вісник Житомирського державного
університету імені Івана Франка.
Філологічні науки. Вип. 1 (94)

ISSN (Print): 2663-7642

ISSN (Online): 2707-4463

РЕЦЕНЗІЇ

ПОРІВНЯЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНЕ ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ УГРУПУВАНЬ

(РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ О. О. КРИЖАНОВСЬКОЇ «ЛАНКА» – МАРС ТА «СЕРАПІОНОВІ БРАТИ»: ПОРІВНЯЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ (КИЇВ: ТОВ НВП «ІНТЕРСЕРВІС», 2021)

В. Ю. Пустовіт*

Сучасне літературознавство називає творчість митців "Ланки" – МАРСу та "Серапіонових братів" серед тих, які залишили одні з найкращих художніх здобутків свого часу. У творчих пошуках письменники літературних угруповань орієнтувалися на світову культуру та прагнули зберегти національну самобутність. Літературна практика «ланчан-марсівців» і «серапіонів» засвідчує типологічну спільність естетичних орієнтирів, художньої картини світу, специфіки рецепції сучасних подій тощо. Означені особливості творчості письменників «Ланки» – МАРСу та «Серапіонових братів» дають змогу побачити й особливості літературного процесу першої третини ХХ століття. Тому порівняльне-типологічне вивчення літературних груп, що репрезентоване О. Крижановською, є вельми актуальним, уможливує дослідження своєрідних і спільних закономірностей, чинників художнього розвитку.

Монографія відкривається розділом «Історія літературних угруповань «Ланка» – МАРС та «Серапіонові брати» в документалістиці й науково-критичній рецепції». Тут дослідниця, спираючись на великий матеріал мемуарів, спогадів, листів, відтворює організаційні принципи та функціонування українських і російських митців, доводить, що «ланчани-марсівці» та «серапіони» мали багато спільних аспектів художнього буття. Зокрема, потрапити до угруповань можна було тільки через рекомендації більшості членів групи, схожими були засідання письменників, митці вимогливо ставилися до власної творчості, до художніх пошуків інших учасників, заперечували синтез літератури та ідеології. Майже всі радянські критики називали їх «попутниками», ворогами наявної ідеології.

У другому розділі «Чинники та джерела формування художніх пошуків митців» досліджено європейський вектор творчості, дискурс радянської ідеології в рецепції митців та перекладацьку діяльність «ланчан-марсівців» і «серапіонів».

* доктор філологічних наук,
професор кафедри української філології
та журналістики
(Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля)
v.pustovit@email.ua
ORCID: 0000-0001-8920-1340

О. Крижановська довела, що естетичні засади художніх пошуків представників літературних угруповань були типологічно близькими. Письменники спиралися на європейську літературну традицію, відкрито виступали проти панування радянської ідеології, заперечували існування «радянської макулатури» в мистецтві. Перекладацькі обрії «ланчан-марсівців» і «серапіонів» є одним із проявів естетичних уподобань письменників і засвідчують їхню схожість.

Третій розділ присвячено дослідженню рецепції Тараса Шевченка у творчості Є. Плужника, Івана Багряного, М. Зоценка, Є. Полонської. Дослідниця вперше ввела в науковий дискурс маловідомий твір російської поетеси Є. Полонської – поему «Портрет», довела значення цього доробку для усвідомлення специфіки сприйняття особистості Т. Шевченка російським читачем. У монографії висвітлено типологічну близькість творів Є. Плужника «Шевченко», «Канів», поезії Івана Багряного «Канів», повісті М. Зоценка «Тарас Шевченко» та поеми Є. Полонської «Портрет».

У четвертому розділі «Російська література початку ХХ століття в художній рецепції митців» висвітлено творчі канони російської культури в художньому світі митців і Гумільовські традиції у творчості «ланчан-марсівців» та «серапіонів». У монографії переконливо доведено, що особистість Максима Горького впливала на митців літературних угруповань. Є. Плужник, Г. Косинка вважали письменника одним зі своїх учителів. «Серапіонові брати» теж вважали Максима Горького літературним наставником. Авторка монографії висуває цікаве припущення про те, що стосунки між «серапіонами» та Максимом Горьким за характером близькі до стосунків між «ланчанами» та В. Винниченком. У монографії переконливо доведено, що поезії Є. Плужника, Д. Фальківського, Івана Багряного продовжують традиції російських акмеїстів. О. Крижановська обґрунтувала що поетична творчість «ланчан-марсівців» Є. Плужника та Д. Фальківського містить перегуки з поезіями М. Гумільова. Поезії Є. Плужника продовжують традиції поета-акмеїста: «Я натовився вічно знати» – «Память» («Только змеи сбрасывают кожу»), «Подолано упертість Ізабелли» – «Открытие Америки», «Сине море обгорнули тумани» – «Но в мире есть иные области». Твір «За давнини якийсь дикун незнаний» Є. Плужника побудовано на алюзіях поезій М. Гумільова «Любовники», «Невеста льва», «Память», «Я конквистадор в панцире железном», «Заблудившийся трамвай». Образ ката, сприйняття війни, сучасності демонструє типологічну близькість поезій Д. Фальківського з творами М. Гумільова.

П'ятий розділ «Біблія в художній картині світу «ланчан-марсівців» та «серапіонів» присвячено сучасному прочитанню Старого та Нового Заповітів митцями літературних угруповань. У поезіях Є. Плужника «Я знаю: перекують на рала мечі», «Він молодий-молодий», «Дві паралелі», Є. Полонської «Агарь», «Иосиф» відтворено авторську інтерпретацію Біблії. Дослідниця вивчила втілення образу людини Божої в епіці Б. Антоненка-Давидовича, Івана Багряного, Г. Косинки, В. Підмогильного, Вс. Іванова, М. Зоценка та Л. Лунца. Авторка довела типологічну спільність творів, що репрезентують персонажів, які опираються новій владі, спотвореній моралі, відстоюють етичні переконання.

У шостому розділі дослідниця, залучивши великий корпус творів «ланчан-марсівців» та «серапіонів», проаналізувала історіософський дискурс художніх пошуків митців. Типологічну спільність демонструють поезії Є. Плужника, Т. Осьмачки, Є. Полонської, М. Тихонова про Батьківщину та трагічну дійсність. Твори Т. Осьмачки («Мать», «Пам'яті Франка», «Лист»), Є. Плужника (збірка «Дні»), Є. Полонської (збірки «Знамения», «Под каменным дождем»), Г. Косинки «Мати», В. Підмогильного «Син», Б. Антоненка-Давидовича «Золотий кораблик», «Мертві не воскресают», «Слово матері», «За ширмою» розкривають типологічні сходження в розкритті образу матері. Дослідниця довела, що твори Вс. Іванова «Полая Арапия», Б. Антоненка-Давидовича «Два пуди жита» та «Пиріжки, пиріжки!..»,

В. Підмогильного «Син», Г. Брасюка «Безпутні», Я. Качури «Похорон», М. Галич «Хліба нема», М. Зоценка «Коза», «Страшная ночь», «Аполлон и Тамара», «Люди», «Мишель Синягин», Є. Полонської «Прогрохотало. Боевых орудий», «Sterbstadt», які репрезентують типологічну спільність у відтворенні теми голоду. О. Крижановська довела подібність в інтерпретації сучасності в повісті Б. Антоненка-Давидовича «Смерть» та романі К. Федіна «Города и годы». На нашу думку, важливо, що дослідниця, вивчаючи ці твори, залучає й тексти інших митців угруповань. Це сприяє обґрунтуванню типологічних сходжень між письменниками на різних поетикальних рівнях.

У сьомому розділі «Типологічні сходження образів і мотивів» представлено новаторське розкриття габітусу Києва й Петрограда у творах митців. Дослідниця спиралася на методологію Т. Хофман, що репрезентує бінарну опозицію маскулінного та фемінного в міському тексті. О. Крижановська довела, що роман «Місто» В. Підмогильного демонструє сходження героя від фемінного до маскулінного Києва. Фемінний Київ та фемінний Петроград утілюють твори «Тук-тук», «Образа», «Щастя», «Семен Іванович Пальоха» Б. Антоненка-Давидовича, «До біржі» М. Галич, «Недуга» Є. Плужника, «Гармонія і свинушник», «Місто», «Голод» Б. Тенети, «Під брамою собору», «Троєкутний бій» Г. Косинки, «Возвращение Будды» Вс. Іванова, «Ненормальное явление», «Родина» А. Лунца, «Города и годы» К. Федіна. Ці твори виявляють типологічну спільність у відтворенні типографічної просторової горизонталі, важкого життя мешканців міста, голоду та самотності в бездушному мегаполісі. Цей розділ розкриває специфіку любовної тематики в поезіях Є. Плужника, Д. Фальківського, Т. Осьмачки, І. Багряного, Б. Тенети, В. Ярошенка, Є. Полонської, М. Тихонова та доводить їхню типологічну спільність.

Отже, можемо констатувати, що монографія О. Крижановської є першим ґрунтовним порівняльно-типологічним дослідженням творчості літературних угруповань «Ланка» – МАРС та «Серапіонові брати» й має незаперечну наукову новизну. Теоретичні узагальнення авторки підтверджуються значним і ретельно дібраним літературним матеріалом. Історико-порівняльний аспект дослідження послідовно реалізується в усіх розділах роботи, вивчено та кваліфіковано найрізноманітніші типи літературної взаємодії «Ланки»и – МАРСу та «Серапіонових братів». Безперечна актуальність розвідки зумовлена вдалою спробою включення маловідомих творів у літературно-мистецький контекст. Варто наголосити на важливості й практичному значенні цієї праці, адже старанно відібрані й систематизовані дослідницею тексти – безцінний літературний матеріал, який заслуговує на подальше вивчення.